

WIESŁAW WYSZYŃSKI OFMCap

Lublin

SYMPOZJUM LITURGICZNE
EUCHARYSTIA: MISTERIUM – OFIARA – KULT
LUBLIN – KUL, 10 KWIETNIA 1997 R.

Eucharystia stanowi „źródło i szczyt całego życia chrześcijańskiego” (por. KK 11). Wspólnota uczniów Chrystusa od początku swego istnienia nie przestaje sprawować Eucharystii. W ciągu dziejów przeżywanie „pamiętki Pana” przybiera coraz to nowe formy zarówno, jeśli chodzi o celebrację wieczerzy Pańskiej, jak i o kult sakramentu ołtarza. Zwłaszcza w ostatnich czasach Kościół podejmuje intensywną refleksję nad tą tajemnicą, celebrując kongresy eucharystyczne o wymiarze lokalnym lub międzynarodowym. Z okazji 46. Międzynarodowego Kongresu Eucharystycznego we Wrocławiu Instytut Formacji Pastoralno-Liturgicznej KUL zorganizował sympozjum naukowe na temat *Eucharystia: misterium-ofiara-kult*. Celem obrad było pogłębienie biblijno-dogmatycznych i formacyjnych aspektów Eucharystii jako centralnego wydarzenia w życiu Kościoła.

Obrady otworzył prof. dr hab. Jerzy J. Kopeć CP, dyrektor Instytutu Formacji Pastoralno-Liturgicznej KUL i kierownik Katedry Liturgiki. We wprowadzeniu – *Eucharystia centrum i szczytem życia Kościoła* – ukazał, że msza św. stanowi centrum życia chrześcijańskiego zarówno dla całego ludu Bożego, jak i dla poszczególnych jego wspólnot. Misterium Eucharystii prowadzi bowiem uczniów Pana do wewnętrznego zjednoczenia z Chrystusem, by z Jego odkupienia mogli czerpać moc dla życia duchowego i pracy apostołskiej. Msza św. jest także epifanią Kościoła, której sprawowanie zakłada wielorakość funkcji i posług realizowanych przez jej uczestników. Bogactwo tajemnicy Chrystusa i Kościoła aktualizowane w ofierze eucharystycznej „powinno nabrać dla konkretnego chrześcijanina znamion dotykającego go

wydarzenia zbawczego, dostępnego jego świadomości przez swoją zewnętrzną postać celebracji i łatwo przyswajalnego w swojej duchowej treści jak codzienny pokarm” Kończąc wprowadzenie, postawił problem, w jakim stopniu dzisiejsze zgromadzenia eucharystyczne są celebracjami żywymi i jak prowadzą uczestników do pełnego przeżywania tego misterium.

W sesji przedpołudniowej przedstawiono biblijne korzenie Eucharystii oraz jej znaczenie w Kościele pierwotnym. Ks. dr hab. Gabriel Witaszek w referacie *Symbolika Eucharystii w Starym Testamencie* ukazał zapowiedź Eucharystii w fakcie zawarcia przymierza (Wj 24, 1-11) wraz z towarzyszącym temu wydarzeniu rytuałem (Rdz 26, 28-30; 31, 46. 54; Joz 9, 14; 2 Sm 3, 20). Elementami istotnymi tego faktu byli przedstawiciele ludu, teofania Boga oraz wspólny posiłek będący wyrazem pokoju, harmonii i jedności serc. Rytuał zawarcia przymierza obejmował: ustanowienie pamiętki, zbudowanie ołtarza, złożenie ofiary, uroczyste odczytanie księgi, zobowiązania podjęte przez lud oraz pokropienie krwią ołtarza i ludu. Zapowiedź Eucharystii uwidacznia się także w prorockiej idei Nowego Przymierza (Jr 31, 31-34). Nowość jego polega na tym, że Jahwe wpisze swoją wolę bezpośrednio w serca Izraelitów. Rozwinięciem idei Jeremiasza jest nauczanie proroka Ezechiela o „przymierzu pokoju” i „przymierzu wiecznym” (Ez 16, 60; 34, 25; 37, 26), które nie zostanie złamane dzięki „nowemu sercu” i nowemu duchowi” (Ez 11, 19; 36, 26). Najbardziej jednak wyraźną zapowiedzią Eucharystii w ST jest Pascha żydowska, obchodzona jako pamiętka wyzwolenia z niewoli egipskiej (Wj 12, 1-8), podlegająca na przestrzeni wieków stopniowym przemianom. Ze święta o charakterze rodzinnym zaczęła przekształcać się w uroczystości świątynne (2 Krn 30). Dostosowano do tego także ceremoniał jego obchodzenia: krew wylewano na ołtarz (2 Krn 35, 11), a głównymi wykonawcami wszystkich ceremonii byli kapłani i lewici. Pascha żydowska stała się miejscem ustanowienia Eucharystii. Synoptycy opisują ostatnią wieczerzę jako wieczerzę paschalną. Pan Jezus, podając swoje Ciało i Krew do spożycia, przedstawia swoją śmierć jako ofiarę paschalną, której nowym Barankiem jest On sam (Mk 14, 22-24). Chrześcijanie celebrujący Eucharystię wychodzą z niewoli grzechu, której typem była niewola egipska, pokonują szatana – dawnego faraona i mogą śpiewać pieśń Mojżesza i Baranka, czyli hymn opiewający wyzwolenie ludzi. Innym szczególnym znakiem Eucharystii w ST jest manna, którą Bóg zsyłał Izraelitom podczas wędrówki przez pustynię. NT widzi w niej figurę Eucharystii. Prawdziwy „chleb z nieba” to już nie manna, ale Ciało Jezusa wydane za życie świata (J 6, 32-51).

Drugi referat – ks. dra hab. Stanisława Bieleckiego – *Ustanowienie Eucharystii w świetle tekstów Pisma świętego Nowego Testamentu*, podjął próbę ogólnej charakterystyki opisów ustanowienia Eucharystii (1 Kor 11, 23-25; Mk 14, 22-25; Mt 26, 26-29 i Łk 22, 15-20) oraz omówienia tematów teologicznych w nich zawartych. Tradycje sprawowania mszy św. w opisach ustanowienia są nie tylko skutkiem przepowiadania apostoelskiego, lecz przede wszystkim sprawowania liturgii. Eucharystia to nowa Pascha, która realizując w sobie istotne aspekty Paschy izraelskiej, podnosi je do poziomu ostatecznego zbawienia. W jej ustanowieniu wypełnia się obietnica Nowego Przymierza, które dokonuje się we krwi Chrystusa, dlatego Eucharystia jest ofiarą przymierza. W wersji Pawłowej i Łukaszej po słowach wypowiedzianych nad chlebem podany jest nakaz: „To czyńcie na moją pamiątkę” Msza św. jest pamiątką Chrystusa, która aktualizuje wspomniane wydarzenia i osoby. W końcowej części referatu autor przedstawił wnioski pastoralne wypływające z treści teologicznych omawianych tekstów. Stwierdzenie św. Pawła: „nie ma u was spożywania Wieczery Pańskiej” nie posiada jedynie waloru historycznego, ale odnosi się z pewnością do wielu wspólnot gromadzących się dzisiaj na sprawowanie Eucharystii. Autor referatu przypomniał słowa Konstytucji o liturgii, która przestrzega, aby chrześcijanie uczestniczyli w niej świadomie, pobożnie i owocnie, by byli kształtowani przez słowo Boże, posilali się przy stole Ciała Pańskiego i składali Bogu dzięki (por. KL 48). Kolejnym wnioskiem pastoralnym jest powiązanie Eucharystii z przepowiadaniem słowa Bożego, które kształtuje serca wiernych i wzywa do służby bliźniemu. Spotkanie z Chrystusem w Eucharystii nie stanowi zamkniętego obwołu Chrystus–Ja, ale musi ono prowadzić do spotkania z tymi, którzy nas otaczają i znaleźć kontynuację w codziennej postawie szacunku, dobroci i poświęcenia się dla drugiego człowieka.

Ostatni referat w sesji przedpołudniowej – *Eucharystia w życiu Kościoła pierwszych wieków* – wygłosił prof. dr hab. Jerzy J. Kopeć CP Autor, stawiając pytanie, na ile sprawowana dzisiaj Eucharystia ukazuje obecność Chrystusa wśród swoich uczniów, umożliwiając im także spotkanie w wierze i miłości z braćmi, skierował uwagę słuchających na model sprawowania mszy św. zawarty w świadectwach życia pierwotnego Kościoła, które ukazują Eucharystię jako ofiarę dziękczynienia składaną Bogu. Postawa dziękczynienia dominuje już w opisach ustanowienia Eucharystii, odzwierciedlających praktykę liturgiczną sprzed powstania Ewangelii. Chrystus ustanowił ofiarę Nowego Przymierza w radosnej atmosferze paschalnej uczyty braterskiej. Duch tej celebracji jest widoczny w sprawowaniu Eucharystii przez Kościół jerozolimski (Dz2, 42. 46-47). Entuzjazm wiary i dziękczynienia za „ofiarę czy-

stą” oraz „duchowy pokarm i napój” wypowiada Didache, czyli Nauka Dwunastu Apostołów. Św. Justyn świadczy o istnieniu podstawowej struktury mszy św., którą jest liturgia słowa i liturgia eucharystyczna, stanowiące jeden akt kultu, będący także pamiątką Paschy Chrystusa oraz Jego ofiarą. Według Didache Eucharystia sprawowana jest przez chrześcijan jako prawdziwa ofiara zastępująca mnogość ofiar Starego Przymierza. Ofiarniczy i paschalny wymiar mszy św. podkreślany przez Ojców apostoelskich i przednicejskich, zawarty jest także w schemacie *Wielkich modlitw eucharystycznych*. Myśl najstarszych pisarzy chrześcijańskich akcentowała prawdę o tym, że objawia ona i buduje Kościół. Kerygma świadków sprawowania tej ofiary w pierwszych wspólnotach chrześcijańskich oraz nauczanie Ojców podkreślają analogię między jednością ciała Kościoła a „chlebem łamanym” i „kielichem błogosławieństwa”, które rozrzucone wcześniej w ziarnach pszenicy i winnych gronach stały się „duchowym pokarmem i napojem” dla uczniów Chrystusa. Sprawowanie pamiątki Pana jako centrum życia Kościoła stanowiło jednocześnie serce chrześcijańskiej egzystencji i było „mistagogią do pełni życia z wiary” Uczestnictwo w Eucharystii nie tylko zakładało wiarę, ale za pomocą słów i znaków dawało jej wzrost. Potwierdzała to zasada wypowiedziana przez Prospera z Akwitanii: *lex credendi lex statuat supplicandi* – Kościół wierzy tak, jak się modli. Przez proklamowanie słowa Bożego oraz jego przyjęcie rodziła się wiara Kościoła, zaś udział w misterium Eucharystii stawał się szkołą wiary uczniów Pana.

W czasie dyskusji zauważono, że ważną prawdą Eucharystii jest aspekt ofiary, a pomijanie go w kerygmie eucharystycznej stanowi poważne niebezpieczeństwo i zubożenie, jak ma to miejsce w Kościołach reformowanych. Postawa ofiarnicza zawarta w Eucharystii jest konieczna do kształtowania autentycznego życia chrześcijańskiego (ks. B. Migut). Zwrócono również uwagę, że każdy z terminów określających, czym jest msza św., niesie za sobą pewnego rodzaju zawężenie treści misterium. Dopiero całość sformułowań ukazuje bogactwo tej tajemnicy (ks. J. Nowak, o. J. Kopeć). Podkreślono także konieczność kształtowania odpowiedniej świadomości wiernych, aby uczestnictwo w Eucharystii było nakazem serca, a nie obowiązkiem (ks. R. Pierskała).

Sesję popołudniową rozpoczął wykład ks. dra hab. Jerzego Szymika *Msza św. ofiarą Chrystusa i Kościoła*. Autor przywołał podstawowe dokumenty Urzędu Nauczycielskiego, mówiące o ofierze: dekret Soboru Trydenckiego zawierający naukę „o Najświętszej Ofierze Mszy świętej”, encyklikę Piusa XII *Mediator Dei* oraz *Katechizm Kościoła Katolickiego* nr 1330 i 1363-1368. Odwołując się do nauczania Kościoła, a także do współczesnej myśli

teologicznej, prelegent ukazał istotę ofiary Chrystusa i Kościoła. Źródłem postawy ofiarniczej należy szukać w relacjach wewnątrztrynitarnych. U podstaw ofiary leży miłość Boga. Ojciec nie domaga się ofiary Syna, lecz nieustannie obdarza Go miłością. Odpowiedzią Syna jest posłuszeństwo z miłości – wypełnienie woli Ojca. Istota ofiary Kościoła dokonuje się mocą wszczepienia Kościoła w Chrystusa. Jest ona jakby treścią ofiary Pana, który „włączył swoich we własne działanie” (H. Urs von Baltazar). W końcowej części referatu autor postawił pytania: Co znaczy współofiarować z Chrystusem, z Kościołem? Co znaczy ofiarować Bogu? Sięgając do myśli Ursa von Baltazara trzeba stwierdzić, że jest to „zgoda-na-bycie-rozporządzanym”. Ofiara mszy św. w swojej teologicznej głębi pokazuje, że prawdziwa miłość i szczęście nie są możliwe bez wydania siebie. Nie da się żyć bez ofiary, jeżeli miłość ma być wolna od egoizmu. Ukształtowanie takiej postawy jest możliwe mocą Boga, która uobecnia się w Eucharystii.

W następnym referacie ks. prof. dr hab. Stanisław Czerwik *Celebracja mszy św. źródłem i szczytem innych form kultu misterium Eucharystii* podał zarys dziejów praktyki przyjmowania komunii św. poza mszą św. Świadczenia o przechowywaniu przez wiernych Chleba eucharystycznego w domach prywatnych i przyjmowaniu go w dniach, w których nie uczestniczyli we wspólnej celebracji, oraz o zanoszeniu komunii św. chorym, spotykamy już w II w. Mówią o tym: św. Justyn, Tertulian, św. Hipolit, a także synody kościelne. Ryt udzielania komunii św. chorym kształtuje się od czasów wczesnego średniowiecza. Na Wschodzie powstała tzw. liturgia *praesanctificationum* – przyjmowanie chleba eucharystycznego konsekrowanego w jednej z poprzednich celebracji – w dniach, w których nie sprawowano Eucharystii. Następnie autor omówił genezę oraz przemiany praktyki adoracji Eucharystii poza mszą św., aby w świetle współczesnej nauki Kościoła ukazać zasady teologiczne dotyczące samego misterium Eucharystii, komunii św. poza mszą św. oraz form adoracji Eucharystii. Należy podkreślić, że sama celebracja mszy św. jest główną i podstawową formą kultu eucharystycznego misterium. Pozostałe formy czci powstały *in extensione gratiae Sacrificii* – dla przedłużenia łaski ofiary. Działanie Kościoła po Soborze Watykańskim II zmierza w tym kierunku, aby zharmonizować formy kultu wyrosłe z celebracji z ich źródłem i celem, jakim jest sama celebracja.

Problem życia chrześcijańskiego ukształtowanego przez Eucharystię podjął ks. dr hab. Zbigniew Wit w referacie *Duchowość eucharystyczna i postawy wewnętrzne w kulcie Eucharystii*. Na początku autor zaznaczył, że tak bogata problematyka nie da się zrealizować w jednym artykule i konieczne jest jej zawężenie. Opracowanie dotyczyć będzie głównie postaw wewnętrznych

liturgii mszalnej. Obrzędy wstępne, których zadaniem jest utworzenie wspólnoty zgromadzonych, domagają się niwelacji podziałów, różnic i niezgody. Konieczna jest postawa uznania własnej grzeszności przed Bogiem, sobą samym i bliźnimi. W liturgii słowa Bożego dominują postawy: wiary, pobożności, postawa ofiarna, wdzięczności, gotowości przyjęcia Eucharystii, medytacji i posłuszeństwa. Liturgia przygotowania darów ofiarnych zakłada przyjęcie postawy miłości i ofiary Chrystusa. Krzyż znajdujący się przy ołtarzu celebracji wyznacza kierunek tej postawy ku Bogu (belka pionowa) i człowiekowi (belka pozioma). Współofiaraować z Chrystusem znaczy wyrazić Jego miłość do Ojca w niebie i miłość względem bliźnich, która urzeczywistnia się m.in. przez składanie ofiar dla potrzebujących (por. 1 J 3, 7-8). Wdzięczność i dziękczynienie dominują wśród postaw modlitwy eucharystycznej. W prefacji kapłan wzywa do dziękczynienia za zbawienie dokonane w Chrystusie, a wspólne „święty” jest uwielbieniem Boga przez Kościół pielgrzymujący i tryumfujący. Obecna jest tu także postawa ofiarna, która dokonuje się przez: przyjęcie postawy ofiarniczej Jezusa Chrystusa, miłość, oddanie się bliźnim na znak oddania się Bogu, śmierć dla grzechu oraz dar z wolności. Świadome, czynne i owocne uczestnictwo we mszy św. prowadzi do komunii św. W czasie obrzędów komunijnych uczestnicy misterium powinni w pełni przeżywać wewnętrzną bliskość Boga i w pokorze, z prostotą i wiarą otwierać swoje serca na przyjęcie Bożego daru, którym jest On sam. Skutkiem sakramentalnej komunii ma być pogłębienie jedności wiernych, tzn. realizacja chrześcijańskiej wspólnoty w konkretnych warunkach. Doświadczenie obecności Chrystusa w Eucharystii oraz bogactwa dóbr duchowych zawartych w misterium domaga się przyjęcia postawy pełnienia Chrystusowego posłannictwa. Chodzi o to, aby „żyć mszą św”, czyli realizować taką postawę życia, w której msza św. „żyje przeze mnie” i „we mnie”, stając się źródłem apostołstwa.

Referaty zakończyła dyskusja, w której poruszono m.in. problem sposobu ukazywania jedności ofiary krzyżowej Chrystusa i ofiary eucharystycznej. Kluczem do ich zrozumienia i przepowiadania jest poprawna chrystologia (o. J. Kopec, ks. J. Szymik). Przypomniano, że określenia Eucharystii wyrastają z kontekstu historycznego i wyrażają najbardziej aktualny aspekt misterium przeżywany w danej epoce (ks. Cz. Krakowiak). Wśród wielu terminów dotyczących mszy św. padło określenie: ofiara uwielbienia (ks. P. Petryk), mające swoje źródło w miłości Stwórcy i Odkupiciela, która sprawia, że „chwałą Boga jest żyjący człowiek” (ks. J. Szymik).

W podsumowaniu prac Sympozjum o. Kopec stwierdził, że świadectwo wiary chrześcijan powinno wyrażać się w radości zasiadania przy stole

eucharystycznym. W tym celu należy pobudzać laikat do wspólnego poszukiwania modeli sprawowania Eucharystii w sposób adekwatny do potrzeb współczesnego człowieka. Niedzielną msza św. w duszpasterstwie winna mieć akcenty wspólnotowe, jej sprawowanie musi być pozbawione rutyny i formalizmu. Trzeba angażować ludzi świeckich do podejmowania określonych posług liturgicznych. Nie można jednak dopuszczać tych, którzy nie przyjęli wszystkich sakramentów inicjacji chrześcijańskiej. Dla Kościoła doby posoborowej „wybiła godzina żywej mistagogii”, dlatego wyzwaniem duszpasterskim jest uczenie wspólnot chrześcijańskich czynnego uczestnictwa w Eucharystii, przede wszystkim współofiарowania z Chrystusem.

Całość Sympozjum nie ograniczała się jedynie do wygłoszenia referatów. Refleksji teologicznej towarzyszyła modlitwa. Rozpoczęcie obrad poprzedziła celebracja Liturgii Godzin – modlitwy przedpołudniowej. Momentem centralnym było sprawowanie Eucharystii w kościele akademickim KUL, której przewodniczył ks. dr hab. Zbigniew Wit. Celebrans ukazał zakorzenienie Eucharystii w tajemnicy wielkanocnej oraz to, że prawdziwe poznanie misterium dokonuje się przede wszystkim przez czynne w nim uczestnictwo, które umożliwia odkrycie osobistego powołania i jest źródłem mocy do dawania świadectwa miłości Bożej. Sympozjum zakończyło się celebracją nieszpórów według formularza z Uroczystości Najświętszego Ciała i Krwi Chrystusa.

Warto zaznaczyć, że część prelegentów (S. Bielecki, J. Kopeć, Z. Wit) oraz uczestników Sympozjum (Cz. Krakowiak, B. Migut) wzięła udział w 46. Międzynarodowym Kongresie Eucharystycznym we Wrocławiu, głosząc swoje prelekcje w różnych kościołach miasta, a także na terenie archidiecezji.